

Μάθημα 16ο

Τό κατ' εἰκόνα Θεοῦ στόν ἄνθρωπο.

Ἡ χριστολογική δομή τοῦ ἀνθρώπου:

ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός καί δημιουργικός.

Ἦν περασμένη φορά, παιδιά, εἴχαμε μιλήσει γιά τό καθ' ὁμοίωσιν· «καί εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν», «καί ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν»¹.

Εἴχαμε πεῖ ὅτι στό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν βρίσκεται κατά κάποιον τρόπο ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μόνο στό κατ' εἰκόνα ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀποφάσεως. Τοῦτο ὅμως εἶναι φαινομενικό, διότι τό καθ' ὁμοίωσιν ὑπάρχει ὡς δυνατότητα στόν ἄνθρωπο νά μοιάσει στόν Θεό. Αὐτό εἶναι κατατεθειμένο ὅπωςδήποτε στόν ἄνθρωπο. Εἴχαμε μιλήσει γι' αὐτό τήν περασμένη φορά.

Ἐξ ἄλλου, τό καθ' ὁμοίωσιν εἶναι ἡ ὁδός γιά νά φθάσει ὁ ἄνθρωπος στό κατ' εἰκόνα, ἀφοῦ τό κατ' εἰκόνα ὑπάρχει δυνάμει μέσα του· ὀφείλει ὅμως νά γίνει ἐνεργεία, δηλαδή νά τό ἐνεργοποιήσει, νά ζωντανέψει

1. Γέν. 1, 27.

ὁ ἄνθρωπος ἅς ποῦμε, νά πραγματώσει, νά ἀξιοποιήσει τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μέσα του. Αὐτή ἡ ἀξιοποίηση, ἡ πραγμάτωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ μέσα στόν ἄνθρωπο πρέπει νά γίνει μέ τό καθ' ὁμοίωσιν. Εἶναι ἀδύνατον νά φθάσει ὁ ἄνθρωπος νά πραγματώσει τό *κατ' εἰκόνα*, ἐάν δέν πραγματώσει τό καθ' ὁμοίωσιν. Ἄρα τό ἔχουμε τό καθ' ὁμοίωσιν· εἶναι ἡ δυνατότητα, εἶναι ἐκεῖνο πού ἐμεῖς θά κάνουμε σάν δουλειά, σάν ἐργασία, γιά νά φτάσουμε στό *κατ' εἰκόνα*.²

Αὐτά λέγαμε τήν περασμένη φορὰ.

Καί τώρα ἐρχόμαστε στό *κατ' εἰκόνα*, ὅτι ὁ Θεός «*κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν*», ἔκανε τόν ἄνθρωπο σύμφωνα μέ τή δική Του τήν εἰκόνα.

Ἴσως ρωτήσετε: *Τί εἶναι αὐτό τό κατ' εἰκόνα; ποῦ ἀναφέρεται; Ἀναφέρεται στήν ψυχή; ἀναφέρεται στό σῶμα; ἢ ἀναφέρεται καί στήν ψυχή καί στό σῶμα;*

Στά ἐγχειρίδια τοῦ σχολείου σας ἔχετε μάθει ὅτι τό *κατ' εἰκόνα* ἀναφέρεται στήν ψυχή. Εἶναι ἀτελές ὅ-

2. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης δίνει τήν πió χαρακτηριστική ἀλλά καί τήν πió συνοπτική τοῦ κοινοῦ φρονήματος τῶν Πατέρων ἐρμηνεία, ἀναφορικά μέ τήν διάκριση αὐτή: «Τὸ μὲν *κατ' εἰκόνα* τῇ κτίσει ἔχομεν, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν» (Εἰς τὰς Γραφῆς ῥήματα: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, PG 44, 273A). Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος δίνει μιά πió φιλοσοφική ἐρμηνεία στὴ διάκριση αὐτή: τονίζει πὼς τό *κατ' εἰκόνα* εἶναι τό καθ' ὁμοίωσιν δυνάμει, ἐνῶ τό καθ' ὁμοίωσιν εἶναι τό *κατ' εἰκόνα* ἐνεργεία: «Ἔστιν οὖν δυνάμει μὲν τὸ ἐν ἐμοὶ λογικὸν καὶ νοερὸν, ὃ δὴ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιηθῆναι με δείκνυσιν· ἐνεργεία δέ, τὸ καὶ ἀντιποιηθῆναι τῆς ἀρετῆς, καὶ πράξει κατορθῶσαι τὸ καλόν, καὶ οὕτως ἐλθεῖν διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εἰς τὸ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ.» (Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, PG 30, 32C).

μως αυτό, δέν εἶναι πλήρες, διότι, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια, τό *κατ' εἰκόνα* ἀναφέρεται σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο.

Βέβαια, ἐάν ἔχουμε τό *κατ' εἰκόνα*, αὐτό ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δέν τό ξέρουμε· πρέπει νά μᾶς ἀποκαλυφθεῖ. Καί ποῦ εἶναι αὐτό τό *κατ' εἰκόνα*, ὁμοίως δέν τό ξέρουμε· πρέπει νά μᾶς ἀποκαλυφθεῖ. Καί πράγματι μᾶς ἀποκαλύφθηκε· μᾶς λέει ὁ Θεός ὅτι μᾶς δημιούργησε κατὰ τήν εἰκόνα τῆ δικῆ Του.

Γιά νά γνωρίσουμε ἐμεῖς τόν Θεό, πρέπει νά γνωρίσουμε τήν εἰκόνα Του, τόν ἑαυτό μας· ἢ, ἀντίστροφα, γιά νά γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας, τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ σ' ἐμᾶς, πρέπει νά γνωρίσουμε τόν Θεό. Αὐτό τό δεύτερο, τό ἀντίστροφο πού σᾶς εἶπα, ὑπάρχει στούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας τῆς Ἀνατολικῆς, δηλαδή στούς *ἀνατολικούς Πατέρες* ὅπως λέμε.³

3. *Ἀνατολικοί Πατέρες* ὀνομάζονται οἱ Πατέρες τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος. Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ Ἀρειανισμοῦ στάθηκε τό κύριο μέλημα τῆς θεολογίας αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος. Ἀνάμεσα στά πρόσωπα πού ἐξέφρασαν τή θεολογία αὐτή –ἀπό τά ἐπιφανέστερα καί ἐπιβλητικότερα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας τῆς– ἦταν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Δίδυμος ὁ Τυφλός, ὁ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος. Ὁ τονισμός τοῦ ὁμοουσίου μεταξύ Πατρός καί Υἱοῦ, τό ἀδύνατον τῆς διερευνήσεως τοῦ Θεοῦ μέ διανοητικές ἐννοιες, ὁ ἀποφατισμός τῆς οὐσίας Του, ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ἡ διδασκαλία γιά τήν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου ὡς *μεθορίου*, μεταξύ κτιστοῦ κόσμου καί ἀκτίστου, ἡ διάκριση οὐσίας καί ἐνεργειῶν στόν Θεό, ἡ πληρότητα καί ἡ ἀκεραιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ στά πλαίσια τῆς ἀντιαπολλιναριστικῆς διδασκαλίας, εἶναι μόνο κάποια ἀπό τά κορυφαῖα ζητήματα πού δια-

Ἀλλά αὐτό, τό ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι πού πρέπει νά τό πιστεύουμε, τό λέει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου ὡς ἐξῆς: «εἶναι μὲν πιστεύειν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κατ' εἰκόνα, ἐν παντὶ δὲ μάλιστα καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐν τινι μέρει. ποῦ δέ ἐστὶν ἡ ποῦ πεπλήρωται τὸ κατ' εἰκόνα, αὐτῷ μόνῳ ἔγνωσται τῷ Θεῷ, τῷ κατὰ χάριν τῷ ἀνθρώπῳ δωρησαμένῳ τὸ κατ' εἰκόνα»⁴.

Καταρχάς ὁ Θεός ἔδωσε χαριστικά τό κατ' εἰκόνα Του στόν ἄνθρωπο. Μποροῦσε καί νά μὴν τό δώσει, ὅπως ἄλλωστε δέν τό ἔδωσε στά ζῶα. Σημειώστε δέ ὅτι ἔχουμε πάρα πολλά κοινά γνωρίσματα μέ τά ζῶα, ἰδιαιτέρως δέ μέ τά θηλαστικά, μέ τά ὅποια τά ἔχουμε σχεδόν ὅλα κοινά. Τρῶνε αὐτά, τρῶμε κι ἐμεῖς· κοιμοῦνται αὐτά, κοιμόμαστε κι ἐμεῖς· ἔχουμε τρίχωμα, τό ἴδιο κι αὐτά· ἔχουμε αὐτιά καί μάτια, κι αὐτά τό ἴδιο· κινούμεστε μέ πόδια, τό ἴδιο καί αὐτά· γεννοῦν αὐτά, γεννᾶμε καί ἐμεῖς... καί οὕτω καθεξῆς. Ἔχουμε πάμπολλα κοινά γνωρίσματα καί χαρακτηριστικά.

Ἐδῶ ὅμως μπερδεύονται οἱ ἄνθρωποι, ὅταν δέν ἔχουν τήν ἀποκάλυψη, καί λένε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶο, ἡ ἔγινε κατόπιν ἐξελίξεως τῶν ζώων· φθάσαμε στόν πίθηκο, καί ἀπό τόν πίθηκο στόν ἄνθρωπο. Εἶναι πολύ εὐκόλο νά πέσει κανεῖς σ' αὐτό τό λάθος. Ξέρετε γιατί; διότι πρέπει νά μᾶς ἀποκαλυφθεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἓνα ἐπιπλέον γνώρισμα, πού δέν τό ἔχουν τά ζῶα, κι αὐτό τό γνώρισμα εἶναι τό κατ' εἰκόνα Θεοῦ,

πραγματεύτηκαν οἱ ἀνατολικοὶ Πατέρες, σιγματίζοντας ἀνεξίτηλα τή φυσιογνωμία τῆς χριστιανικῆς θεολογίας.

4. *Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν Αὐδιανῶν*, 3.235.20-24, ἔκδ. Hinrichs, Leipzig 1915.

πού ἔχει χαριστεῖ μόνο στόν ἄνθρωπο.

Μάλιστα, τά ζῶα ἔχουν καί γνωρίσματα τά ὁποῖα θά μπορούσαμε νά ποῦμε πώς ἀνήκουν στόν συναισθηματικό κόσμο, ἀλλά καί στόν λογικό κόσμο.

Θά μοῦ πεῖτε: *τά ζῶα ἔχουν ψυχή;*

Ξέρετε ὅτι ἡ γάτα μπορεῖ νά μετράει ὡς τό τέσσερα, πέντε; Μπορεῖ καί μετράει τά γατάκια της! Ἄν τῆς λείπει ἓνα γατάκι, μπορεῖ νά τό ἀναζητᾷ. Ἡ κότα ὅμως δέν ξέρει νά μετράει. Ἄν ἔχει εἴκοσι πουλιά, καί τῆς ἀφαιρεῖτε ἓνα-ἓνα, ἢ καί ὅλα, τῆς ἀφήσετε ὅμως μόνο ἓνα κλωσσόπουλο, τότε δέν ἔχει τήν αἴσθηση ὅτι τῆς λείπουν τά πουλιά· μόνο ἂν τῆς πάρετε κι αὐτό τό τελευταῖο, τότε θά ἀρχίσει νά τό ἀναζητᾷ. Ἀλλά ἔχουν καί συναισθηματικό κόσμο τά ζῶα, ἔχουν τρυφερότητα, ἔχουν στοργή, γνωρίζουν τόν δρόμο... ἔχουν μία, ἅς ποῦμε, λογικότητα... ἔχουν πολλά γνωρίσματα.

Ὅμως, παιδιά, ἐκεῖνο πού κάνει τόν ἄνθρωπο νά διαφέρει ἀπό τά ἄλλα ζῶα εἶναι ὅτι πλάστηκε σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Μόνο αὐτό· τίποτε ἄλλο. Αὐτό μᾶς τό δώρισε ὁ Θεός, μᾶς τό χάρισε. Καί εἶναι θέμα πίστεως· ὄχι γνώσεως. Πρέπει νά τό πιστέψουμε, διότι εἶναι προϊόν ἀποκαλύψεως· καί ὅ,τι εἶναι προϊόν ἀποκαλύψεως εἶναι καί θέμα πίστεως. Μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Θεός αὐτό, καί ἐμεῖς τό δεχόμαστε μέ τήν πίστη· ὅπως ἀκριβῶς καί οἱ γονεῖς σας ὅταν σᾶς λένε ἀπό πού κατάγεστε, κι ἐσεῖς τούς πιστεύετε.

Εἶδατε; κι αὐτό εἶναι θέμα πίστεως. Κάθε ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι αὐτοί εἶναι οἱ γονεῖς του. Κανείς δέν ξέρει ποιοί εἶναι γονεῖς του· ἀπλῶς τό πιστεύει. Ἐγώ πιστεύω ὅτι αὐτός εἶναι ὁ πατέρας μου καί αὐτή εἶναι

ή μητέρα μου. Γιατί πιστεύω; Διότι δέν μπορῶ νά τό ξέρω ἐγώ· μοῦ τό εἶπαν· εἶναι θέμα πού μοῦ τό φανέρωσαν, μοῦ τό ἀποκάλυψαν, κι ἐγώ τό πιστεύω. Πάντα σέ μία ἀποκάλυψη χρειάζεται πίστη.

Τώρα, τί εἶναι ἐκεῖνο πού μπορεῖ νά μέ πείσει ὅτι πραγματικά ἔτσι εἶναι; Εἶναι κάποια χαρακτηριστικά. Ἄν δῶ δηλαδή ὅτι τό πρόσωπό μου μοιάζει μέ τοῦ πατέρα μου καί τῆς μητέρας μου, θά πῶ ὅτι ἔτσι εἶναι τά πράγματα. Ἄν λοιπόν δῶ ὅτι μοιάζω μέ τόν Θεό, τότε θά πῶ ὅτι πραγματικά εἶναι ἔτσι, πραγματικά ἔχω τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Καί ποῦ εἶναι λοιπόν αὐτή ἡ εἰκόνα;

Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος μᾶς εἶπε πῶς «εἶναι μὲν πιστεύειν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κατ' εἰκόνα, ἐν παντὶ δὲ μάλιστα καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐν τινι μέρει. ποῦ δέ ἐστὶν ἡ ποῦ πεπλήρωται τὸ κατ' εἰκόνα, αὐτῷ μόνῳ ἔγνωσται τῷ Θεῷ». Δηλαδή ὁ Θεός μόνο ξέρει ποῦ εἶναι ἡ εἰκόνα Του στὸν ἄνθρωπο· εἶναι στό σῶμα; στήν ψυχή; καί στά δύο; Ἀλλά, παρότι ἀποτελεῖ μυστήριο, θά δοῦμε ὅτι εἶναι σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης λέει ὅτι «ἀθεώρητος ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις»⁵. Ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθεώρητη· δηλαδή δέν τήν ἔχει δεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τῇ φύσει του.

Ἐάν, παιδιά, δέν ἔχουμε δεῖ τήν ὕλη, πόσο μᾶλλον τόν ἄνθρωπο! Σήμερα τό ξέρουμε αὐτό. Τήν ἐποχή ὅμως ἐκεῖνη δέν μπορούσαν νά τό ξέρουν. Μόνο ἓνα

5. *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, κεφ. ΙΑ', ΕΠΕ τόμ. 5, Ἐρμηνευτικά Α', σ. 70.

πάρα πολύ δυνατό φιλοσοφικό μυαλό θά μπορούσε νά ξέρει ή νά καταλάβει κάτι. Σήμερα όμως ξέρουμε ότι ούτε τήν ύλη δέν έχουμε δεῖ. Δέν εἶναι παιδαριῶδες αὐτό πού σᾶς λέω, οὔτε ἀπλῶς εἶναι ἓνα σχῆμα λόγου, ἓνας τρόπος τοῦ λέγειν. Οὔτε τήν ύλη ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει δεῖ!⁶

Γιά νά διεισδύσουμε στήν ύλη καί νά τή δοῦμε στή δομή της ὅπως εἶναι, διατυπώσαμε ἐπιστημονικές θεωρίες. Μόνο θεωρητικά ξέρουμε ότι ἡ ύλη εἶναι αὐτή πού εἶναι. Λέμε λοιπόν ότι ἀποτελεῖται ἀπό τά ἄτομα τῆς ύλης. Τό ἄτομο τῆς ύλης ἀποτελεῖται ἀπό ἐκεῖνα κι ἐκεῖνα τά σωματίδια, καί ὑπάρχουν ἐλκτικές δυνάμεις ἀνάμεσα στούς πυρῆνες καί τά ἠλεκτρόνια γύρω ἀπό τούς πυρῆνες. Ἀλλά καί μεταξύ τους τά ἄτομα καί τά μόρια ἔχουν ἓναν τρόπο πού συνδέονται μέ ἐλκτικές δυνάμεις, πού δέν ἀφήνουν νά ἀπομακρύνονται τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο.

Βλέπετε, πάω νά κόψω ἓνα σίδηρο, καί δέν κόβε-

6. Ἡ ύλη, πρίν τόν 20ό αἰώνα, ὀριζόταν ὡς τό συστατικό ἀπό τό ὁποῖο ἀποτελοῦνται ὅλα τά ἀντικείμενα πού ἔχουν μάζα. Ἐπειδή ὁμως ἡ μάζα μπορεῖ νά ἀναδύεται ἀπό σωματίδια μέ πρακτικά ἀνύπαρκτη μάζα ἡρεμίας, ὅταν αὐτά ἀποκτοῦν μεγάλες ταχύτητες, καί ἐπειδή σωματίδια πού ἔχουν μάζα δέν ὀρίζονται κατ' ἀνάγκην ὡς ύλη, καθὼς δέν μποροῦν νά ὑφίστανται αὐθύπαρκτη, ἡ ύλη δέν εἶναι πλέον θεμελιώδης ὅρος στή σύγχρονη Φυσική. Σίγουρα ὁ ὅρος *ύλη* χρησιμοποιεῖται γιά τά ἀντικείμενα πού ἀπαρτίζονται ἀπό ἄτομα, ὅπως καί γιά τά ὑποατομικά σωματίδια (πρωτόνια, νετρόνια καί ἠλεκτρόνια), τά ὁποῖα ἐμφανίζουν, σέ ἡρεμία, ἐκτός ἀπό μάζα, καί τήν ιδιότητα τοῦ νά καταλαμβάνουν ὄγκο στόν χωρο. Φαίνεται ἐπίσης νά ὑπάρχει καί ἡ *σκοτεινή ύλη*. Ὑπολογίζουν ὅτι ἡ συνολική ὑλοενέργεια τοῦ σύμπαντος ἀποτελεῖται ἀπό 4,9% γνωστή ύλη, 26,8% σκοτεινή ύλη καί 68,3% σκοτεινή ἐνέργεια.

ται εύκολα, γιατί τά άτομά του συνδέονται μέ πάρα πολύ ισχυρές έλκτικές δυνάμεις. Οί έλκτικές δυνάμεις όμως στά μόρια του νερού είναι χαλαρές· γι' αυτό και τό νερό εύκολα ανακινείται, παίρνει σχήμα ποικίλο.⁷

Έτσι λοιπόν ό άνθρωπος δέν είδε άμεσα τή δομή τής ύλης, αλλά έφτιαξε θεωρίες για νά άποκτήσει μιá εικόνα από κάποια πειραματικά δεδομένα πού έχει.⁸

Άν όμως, παιδιά, δέν μπορούμε νά δοῦμε τήν ύλη και τή δομή της και ό όρισμός της είναι άποτέλεσμα θεωρίας, ή θεωριών, πόσο μάλλον θά μπορέσουμε νά δοῦμε τήν ανθρώπινη φύση! Και δέν έννοῶ μόνο τό υλικό σῶμα του ανθρώπου, για τό όποιο μιλάμε τόσην ὥρα, πού είναι παρμένο από τή γῆ, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τό φαινόμενο τής ζωῆς, πού είναι δηλαδή ύλη σύν ζωή, αλλά έννοῶ τό σῶμα του ένωμένο έπιπλέον και μέ τήν ψυχή. Και σέ όλα αυτά –ύλη, σῶμα, ζωή και ψυχή– προσθέστε, παρακαλῶ, και τό θέμα τής εικόνας του Θεοῦ, νά δεῖτε άν μπορέσουμε κάτι νά δοῦμε!

Έδῶ όμως νά διευκρινίσω κάτι. Όταν είπα σῶμα,

7. Οί έλκτικές διαμοριακές δυνάμεις εμφανίζονται τόσο μεταξύ όμοειδῶν, όσο και έτεροειδῶν μορίων. Οί ασκούμενες μεταξύ όμοειδῶν μορίων όνομάζονται *δυνάμεις συνοχής*, ένῶ οί ασκούμενες μεταξύ έτεροειδῶν μορίων όνομάζονται *δυνάμεις σνάφειας*.

8. Τόν 5ο αἰώνα π.Χ. ό Λεύκιππος κι ό μαθητής του Δημόκριτος διατύπωσαν τήν *άτομική θεωρία*, τήν άποψη δηλαδή ότι ή ύλη άποτελείται από άτομα και κενό χῶρο –τήν όποία θεωρία στίς άρχές του 19ου αἰώνα αναδιατύπωσε ό Ντάλτον. Από τότε μιá σειρά από έπιστήμονες διατύπωσαν διαφορετικές θεωρίες για τή δομή τής ύλης. Σήμερα ή έπικρατέστερη είναι του *καθιερωμένου προτύπου* (*standard model*), ή όποία είναι μιá φυσική θεωρία πού περιγράφει τά δομικά συστατικά τής ύλης και τίς μεταξύ τους ισχυρές, άσθενείς και ήλεκτρομαγνητικές άλληλεπιδράσεις.

ῥλη, ζωή καί ψυχή, ἐπειδή ἡ ψυχή δίνει τή ζωή στόν ἄνθρωπο, βάζω τή λέξη ζωή ἐντός εἰσαγωγικῶν. Τό λέω αὐτό γιά νά μήν παρανοηθῶ, γιατί θά ἀκούσουν καί κάποιοι παραπέρα ἀπ' αὐτά πού γράφουμε ἐδῶ, καί θά νομίσουν ὅτι πιστεύω στό τριμερές τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου! Δέν πιστεύω στόν τριμερῆ διαχωρισμό τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά στόν διμερῆ, σῶμα καί ψυχή.⁹

Ἀλλά ἐάν εἶναι ἀθεώρητο τό φαινόμενο τῆς ζωῆς –θά λέγαμε, ἓνα ζωντανό κύτταρο– τότε ὁ ὅλος ἄνθρωπος, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πόσο ἀθεώρητος εἶναι!...

Αὐτά εἶναι ἀθεώρητα πράγματα· δέν τά εἶδαμε ποτέ· οὔτε ἐγώ σ' ἐσῶς, οὔτε ἐσεῖς σ' ἐμένα, ἀλλά καί οὔτε ὁ κάθε ἄνθρωπος τά βλέπει στόν ἑαυτό του. Ἐάν τά εἶχαμε δεῖ, δέν θά ὑπῆρχαν οἱ ἀντίθετες ἀπόψεις νά

9. Δύο κυρίως χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης (Α΄ Θεσ. 5, 23 καί Ἑβρ. 4, 12) ἔτυχαν παρερμηνείας ἀπό κάποιους. Δύο ἀπ' αὐτούς, ὁ Ὁριγένης (185-251 μ.Χ.) καί ὁ καθ' ἡμᾶς Ἀπόστολος Μακράκης (1831-1905), ἰσχυρίστηκαν πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό τρία μέρη· σῶμα, ψυχή καί πνεῦμα. Ἀντίθετα, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὑποστήριξαν τό διμερές τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι τό τριμερές. Ὁ Νεμέσιος Ἐμέσης, στό *Περὶ φύσεως τοῦ ἀνθρώπου* ἔργο του (PG 40, 504A-505C), ἀναφέρει: «Τὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοεράς καὶ σώματος κατεσκευάσθαι καὶ οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἐνεδέχεται ἄλλως γενέσθαι συνεστάναι. Τινὲς μὲν, ὧν ἐστι Πλωτῖνος... ἐκ τριῶν τὸν ἄνθρωπον συνεστάναι βούλονται· σώματος καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ... οἷς ἠκολούθησε καὶ Ἀπολινάριος ὁ τῆς Λαοδικείας γενόμενος ἐπίσκοπος». Ἐπίσης ὁ Θεοδώρητος Μοισουεστίας λέει πῶς ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε διφυῆς· τό σῶμα του ἀπό τό χῶμα, ἐνῶ ἡ ψυχή του διά τοῦ θείου ἐμφυσηματος (Βλ. *Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 66, 637B). Τό ἴδιο τονίζει καί ὁ μέγας Ἀθανάσιος, μόνο πού ἡ ἐνιαία αὐτὴ διφυῆς φύση τοῦ ἀνθρώπου διασπᾶται μέ τὸν θάνατό του (Βλ. *Λόγος κατὰ Ἑλλήνων*, PG 25, 65BC).

ρωτᾶνε ἂν ὑπάρχει ψυχὴ ἢ δέν ὑπάρχει. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού δέν πιστεύουν στήν ὑπαρξη τῆς ψυχῆς καί ἄλλοι πού δέν πιστεύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι *κατ' εἰκόνα Θεοῦ*. Ξέρετε τί φανερώνει αὐτό; ὅτι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πραγματικά ἀθεώρητη, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης.

Ὡστόσο ὅμως θά μπορούσαμε νά δοῦμε μερικά πράγματα, ὅπως μᾶς τά ἀποκαλύπτει ἡ Ἁγία Γραφή, καί νά καταλάβουμε τί εἶναι αὐτό τό *κατ' εἰκόνα*.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, στήν Β΄ Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του, λέει τά ἑξῆς: «...τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν *εἰκὼν τοῦ Θεοῦ*»¹⁰. Καί στήν Πρὸς Κολασσαεῖς λέει: «ὅς ἐστιν –ὁ Χριστός– *εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως... τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται*»¹¹.

Ἐδῶ ἔχουμε κάτι πολύ σπουδαῖο. Τί εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός; Δέν εἶναι μόνο ὁ Θεός Λόγος· εἶναι ὁ Θεός Λόγος σὺν τὴν ἀνθρώπινη φύση· συνεπῶς εἶναι ὁ Θεάνθρωπος. Αὐτός εἶναι ὁ Χριστός. Εἶναι *εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου*· ἔτσι μᾶς λέει ἡ Ἁγία Γραφή· καί ὅτι τά πάντα ἔγιναν διὰ τοῦ Ἰησοῦ, δηλαδή τοῦ Θεοῦ Λόγου πού ἔγινε ἄνθρωπος, καί γιὰ λογαριασμό Του. Αὐτό ἀναφέρεται στήν ἀνθρώπινη φύση Του.

Ἀλλά ἄς τό δοῦμε λίγο αὐτό. Ἐμεῖς ξέρουμε ἀπὸ τὴ Γένεση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι *κατ' εἰκόνα Θεοῦ*. Ἐδῶ λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ Χριστός εἶναι *κατ' εἰκόνα Θεοῦ*. Ἐάν ὅμως ὁ Χριστός εἶναι *κατ' εἰκόνα Θεοῦ*,

10. Β΄ Κορ. 4, 4.

11. Κολ. 1, 15-16.

τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' εἰκόνα Χριστοῦ. Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα εἰκόνας. Κοιτάξτε: ὁ Θεός - ὁ Χριστός - ὁ ἄνθρωπος. Ἐάν δηλαδή ὁ Χριστός εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ· κι ὅταν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, στήν πραγματικότητα εἶναι εἰκόνα τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Τό καταλάβετε;

᾽Ωραῖα μᾶς τό λέει αὐτό ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος...

Εἶναι λίγο δύσκολο τό μάθημα σήμερα· εἶναι ἀνάγκη ὅμως, χρειάζεται λίγη προσοχή, γιατί θά δεῖτε, παιδιά, τί θά βγεῖ ἀπ' αὐτό. Ἄν μάθω καί πιστέψω καί δεχθῶ ὅτι εἶμαι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, αὐτό γιά τή ζωή μου, ἀλλά καί γιά τό περιβάλλον μου, τό πῶς θά βλέπω τούς ἄλλους, ἔχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία.

᾽Ο ἅγιος Εἰρηναῖος λέει τά ἑξῆς πολύ σπουδαῖα: «Ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἐλέγετο μὲν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἐδείκνυτο δέ...».

Ἐδῶ μιά μικρή παρένθεση. Εἶδατε πῶς μᾶς χρειάζονται τά ἀρχαῖα;... Πέστε μου, εὐλογημένα παιδάκια, πέστε μου· τώρα πού δέν μαθαίνετε πιά ἀρχαῖα ἑλληνικά στό σχολεῖο σας, αὐτά πῶς θά τά διαβάζετε;... Θά μοῦ πεῖτε πῶς θά σᾶς τά προσφέρουν σέ μετάφραση. Καί ἂν δέν σᾶς τά μεταφράζουν;... Διότι κάποτε δέν θά σᾶς τά μεταφράζουν αὐτά. Καί ὕστερα ἡ μετάφραση δέν ἔχει τήν ἴδια ἀξία. Ὅταν ξένοι, Εὐρωπαῖοι, Ἀμερικανοί, Γιαπωνέζοι –ναί, Γιαπωνέζοι!...– μαθαίνουν ἀρχαῖα ἑλληνικά, γιά νά διαβάζουν ἀπό τό πρωτότυπο καί τήν Ἀγία Γραφή καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί τούς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, τότε τί θά λέγαμε ἐμεῖς; Ἡ μετάφραση δέν ἐξυπηρετεῖ ἐπι-

στημονικά· πρέπει νά ξέρουμε τό κείμενο, νά δοῦμε τή λέξη, τόν σχηματισμό της, τήν ἔννοιά της, τήν ὑφή της, τή δομή της. Ἄν ὅλα αὐτά δέν τά μάθω, τότε δέν θά μάθω ποτέ τό νόημα τῶν πραγμάτων. Καί πῶς θά τά καταλάβουμε, ἅμα δέν ξέρουμε ἀρχαῖα ἑλληνικά;

Εἰλικρινά σᾶς λέω, εἶναι ἔγκλημα. Ἐγκλημα!...¹² Σέ λίγο δέν θά μπορεῖτε νά διαβάσετε ἕνα πολυτονικό κείμενο. Ὅπως κι ἐγώ δέν μπορῶ νά διαβάσω ἕνα μονοτονικό κείμενο.

Θά μοῦ πεῖτε ὅτι θά συνηθίσω. Ἐγώ μέν θά συνηθίσω, δέν ἔχει καί πολλή σημασία· ἐσεῖς ὅμως, πού θά συνηθίσετε τό μονοτονικό κείμενο, ἤ τό ἀτονικό, καί θά πρέπει νά διαβάσετε τόσα βιβλία πού τυπώθηκαν μέχρι τώρα μέ πολυτονικό, τί θά γίνει; Θά τά βλέπετε παράξενα καί ἀκατανόητα αὐτά ὅλα. Καί αὐτό εἶναι δυστύχημα. Στό τέλος θά ἀποκοπεῖτε ἀπό τίς ρίζες τῆς γλώσσας μας καί τῆς πίστεώς μας καί τῆς γενιᾶς μας.¹³

12. Εἶναι γνωστό πῶς τό 1976, μέ τή λεγόμενη *ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση*, καθιερώθηκε σέ ὅλες τίς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσεως ἡ δημοτική γλώσσα, ἐνῶ ἀντικαταστάθηκε ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀπό τό πρωτότυπο μέ τή διδασκαλία τῆς μεταφρασμένης ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας στό γυμνάσιο. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τό 1982, ἀποφασίστηκε ἡ κατάργηση τοῦ πολυτονικοῦ συστήματος γραφῆς καί ἡ ἐφαρμογή τοῦ μονοτονικοῦ.

13. Στό παρελθόν ὑπῆρξε κάποια δήλωση ἑνός ξένου παράγοντα πού ἔλεγε πῶς ὁ ἑλληνικός λαός εἶναι δυσκολοκυβέρνητος, καί γι' αὐτό πρέπει νά πληγεῖ βαθιά στίς πολιτισμικές του ρίζες· δηλαδή νά πληγεῖ στή γλώσσα, τή θρησκεία, τά πνευματικά καί ἱστορικά του ἀποθέματα. Δέν ξέρουμε βέβαια ἂν ἡ δήλωση αὐτή εἶναι ἀληθινή· ἀλλά τίς τελευταῖες δεκαετίες βλέπουμε τή μία κυβέρνηση μετά τήν ἄλλη νά εὐθυγραμμίζονται πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, μέ ἀποτέλεσμα ἡ παιδεία μας, ἀλλά καί τό ἔθνος, νά βαίνει πρός πλήρη ἀφελληνισμό καί ἀποχριστιάνιση.

Ναί, ἔχει πάρα πολλή σημασία.

Λέει λοιπόν ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος: «*Ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἐλέγετο μὲν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἐδείκνυτο δέ· ἔτι γὰρ ἄορατος ἦν ὁ Λόγος, οὗ κατ' εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος ἐγεγόνει*». Δηλαδή: Στά προηγούμενα χρόνια, τά πρό Χριστοῦ χρόνια, λεγόταν μὲν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ· αὐτό ὅμως δέν φαινόταν, γιατί ἀκόμα ὁ Λόγος ἦταν ἄορατος, δηλαδή δέν εἶχε γίνει ἀκόμη ἄνθρωπος, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁποίου εἶχε γίνει ὁ Ἀδάμ.

Ὁ Ἀδάμ λοιπόν ἔγινε κατ' εἰκόνα τοῦ Λόγου, ὁ Ὅποιος εἶναι τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἂν καί δέν εἶχε γίνει ἀκόμη ἄνθρωπος. Πῶς γίνεται αὐτό; Ἀκοῦστε το. Ἐδῶ θέλω νά προσέξετε λιγάκι.

Λέμε ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος. Σέ ποιόν ἔμοιασε; Στόν Ἀδάμ; Ὁχι· λάθος! Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἶχε κατὰ νοῦ νά φτιάξει τόν κόσμον, τό ἄκρον ἄκρον τῆς δημιουργίας Του θά ἦταν ὁ ἄνθρωπος. Ἡ κορυφή, θά λέγαμε ἢ ἀκμή, ἢ μύτη, τό πάνω-πάνω, τό κορυφαῖο δημιούργημα θά ἦταν ὁ ἄνθρωπος· σ' αὐτόν ἀπέβλεπε. Ὅταν λέω πῶς εἶχε σκοπό νά κάνει τόν ἄνθρωπον, ἐννοῶ πῶς ἤθελε νά κάνει μία ὑπαρξη μέ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Θεός Λόγος θά ἐνωνόταν, καί, ἐνωμένος τώρα μέ αὐτό τό πλάσμα Του, θά ἐπικοινωνοῦσε μέ τὴ δημιουργία Του. Ἔτσι, ὁ ἄορατος Θεός θά γινόταν ὁρατός στή δημιουργία Του, στά ζῶα καί τά λοιπά, ἰδιαίτερος ὅμως σέ κάποια ἄλλα δημιουργήματα πού θά Τοῦ ἔμοιαζαν, δηλαδή τοὺς ἀνθρώπους.

Ὡστε λοιπόν δέν ἔγινε ὁ Χριστός σύμφωνα μέ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδάμ, ἀλλά ὁ Ἀδάμ ἔγινε σύμφωνα μέ τὴν

εικόνα του Χριστού. Καί δέν ἔχει σημασία ὅτι ἱστορικά ὁ Ἀδάμ προηγεῖται τοῦ Χριστοῦ· δέν ἔχει καμμία σημασία. Ἄρα λοιπόν βλέπουμε ἐδῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, ἔγινε μέ βάση τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Λόγου πού ἐπρόκειτο νά ἐνανθρωπήσει· γι' αὐτό ὁ ἄνθρωπος πῆρε τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδή ὅμως δέν εἶχε φανεῖ ἀκόμη ὁ Χριστός καί ἤδη γραφόταν ἡ Παλαιά Διαθήκη, γι' αὐτό ἡ Γένεση λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ Χριστός εἶναι καί Θεός.

Δέν εἶναι λάθος· εἶναι τό ἴδιο· μέ τή διαφορά μόνο πώς ἐκεῖ εἶναι περιληπτικό, ἐνῶ στήν Καινή Διαθήκη εἶναι ἀναλυτικό. Ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κατὰ τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος, ὡς σαρκωμένος Λόγος, εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν κατασκευάστηκε μέ βάση τήν θεανθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ.

Ἄρα ποῦ εἶναι, παρακαλῶ, τό κατ' εἰκόνα; Ἀναμφισβήτητα εἶναι σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο· εἶναι καί στήν ψυχή καί στό σῶμα!

Τό τονίζω αὐτό γιατί, ξέρετε, μέσα στήν Ἱστορία ἔγιναν μερικές παρανοήσεις.

Ἰσως ρωτήσει κάποιος: *Δηλαδή ὁ Θεός εἶναι ἄνθρωπος;... Τοῦ δίνουμε ἀνθρώπινες διαστάσεις;...*

Μά ναί!... Διότι ὁ Θεός Λόγος «σὰρξ ἐγένετο»¹⁴. Μά βέβαια!... Φαίνεται παράξενο ἐκ πρώτης ὄψεως. Ναί, ξαναλέω, γιατί ὁ ἄπειρος, ὁ ἀπερινόητος Θεός, τό ἄπειρο Πνεῦμα, γίνεται ἄνθρωπος! Ἄρα ποῦ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ; Εἶναι σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο!

14. Βλ. *Ἰωάν.* 1, 14.

Καταπληκτικό! Καταπληκτικό!...

Όταν κοινωνοῦσε ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, δέν ἔπαιρνε τόν Χριστό ὅπως κι ἐμεῖς, πού λέμε ἀπλά σήμερα πῆρα τόν Χριστό, ἀλλά Τόν ἔβλεπε στά μέλη του ὁλόκληρο, ὁλοζώντανο! Καί μάλιστα ἔχει μία τέτοια ἀνάλυση σ' ἓνα ποίημά του, πού δέν θά ἄντεχε αὐτήν τή στιγμή νά σᾶς τήν κάνω, γιά τό πῶς ἀκριβῶς ἔβλεπε τόν Χριστό στά μέλη του! Σέ ὅλα τά μέλη του ἔβλεπε ἀναδιδόμενο τόν Χριστό! Ἀλλά πῶς θά ἔπαιρνε τόν Χριστό σέ ὅλο τό εἶναι του, ἐάν ὁ ἴδιος δέν ἦταν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἐάν ὁ Χριστός δέν ἦταν κι αὐτός τό ἴδιο, μέ τήν ἀνθρώπινη φύση Του;

Λέει σ' αὐτό τό ποίημα: *Ποῦ νά σταθῶ; ποῦ νά καθήσω; ποῦ νά ἀπλώσω τά πόδια μου; ποῦ τά χέρια μου;... Ὅλα τά βλέπω θεοειδῆ, χριστοειδῆ! Αἰδοῦμαι, ντρέπομαι· ποῦ νά κοιτάξω;...*¹⁵. Καί νά φανταστεῖτε ὅτι αὐτά δέν εἶναι μιά φιλολογία. Δέν εἶναι ὅπως κάθεται κανεῖς νά γράφει ἓνα ποίημα μέ μιά ἔμπνευση φιλολογική. Ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ζοῦσε μέσα στό ἄκτιστο φῶς τοῦ Θεοῦ, κι αὐτά τά πράγματα τά ἔβλεπε· ἔβλεπε τήν ὑπαρξή του νά εἶναι μέσα στό φῶς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ!...

Εἶναι φοβερά μυστήρια, φοβερά πράγματα αὐτά.

15. *Θείων Ἑρώτων Ὑμνοι*, Β' 45-46: «Τὸ ῥυπαρὸν καὶ φθαρτὸν τοῦτο σκῆνος / τῷ παναχράντῳ ἐνωθὲν σώματί σου / καὶ μὴ γέν τὸ αἷμά μου τῷ αἵματί σου / ἠνώθην, οἶδα, καὶ τῇ θεότητί σου / καὶ γέγονα σὸν καθαρώτατον σῶμα, / μέλος ἐκλάμπον, μέλος ἄγιον ὄντως, / μέλος τηλαυγὲς καὶ διαυγὲς καὶ λάμπον... / Καὶ εὐλαβοῦμαι, καὶ ἐμavτὸν αἰδοῦμαι / καὶ, ὡς σεαυτόν, καὶ τιμῶ καὶ φοβοῦμαι / καὶ ἐξαπορῶ, ἐντρεπόμενος ὅλως, / τὸ ποῦ καθήσω καὶ τίني προσεγγίσω / καὶ ποῦ τὰ μέλη τὰ σὰ προσανακλίνω...».

Ἔτσι, παιδιά, ἐπιστρέφω στὸν ἅγιο Εἰρηναῖο, ποὺ λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «...ἐλέγετο μὲν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἐδείκνυτο δέ· ἔτι γὰρ ἀόρατος ἦν ὁ Λόγος, οὗ κατ' εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος ἐγεγόνει· διὰ τοῦτο δὴ καὶ τὴν ὁμοίωσιν ῥαδίως ἀπέβαλε».

Δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος λεγόταν ὅτι ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ· αὐτὸ ὅμως δέν ἦταν φανερό, διότι ἀκόμα ἦταν ἀόρατος ὁ Λόγος, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁποίου εἶχε γίνει. Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγο –ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δέν ἔβλεπε τὸ πρότυπό Του, ἀφοῦ ὁ Λόγος ἐνανθρώπησε πολὺ πιὸ μετὰ– γι' αὐτὸ καὶ εὐκόλα ἀπέβαλε τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Δέν εἶχε πρότυπο ὥστε νὰ ζητάει νὰ τοῦ μοιάζει. Δέν εὐθύνεται βέβαια σ' αὐτὸ ὁ Θεός. Ἀλλὰ δέν εἶναι τῆς ὥρας νὰ σὰς ἐξηγήσω πιὸ πολλὰ.

Καὶ συνεχίζει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος: «Ὅποτε δὲ σὰρξ ἐγένετο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀμφοτέρω ἐπεκύρωσε». Δηλαδή, ὅταν ἔγινε σὰρξ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τότε καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν, τὰ ἐπικύρωσε. «καὶ γὰρ καὶ τὴν εἰκόνα ἔδειξεν ἀληθῶς, αὐτὸς τοῦτο γενόμενος, ὅπερ ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ». Δηλαδή ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ πρωτότυπο τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία κατασκευὴ ἀποτελεῖ καὶ εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ καταλήγει: «καὶ τὴν ὁμοίωσιν βεβαίως κατέστησε, συνεξομοιώσας τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀοράτῳ Πατρὶ»¹⁶. Δηλαδή, κατέστησε τὸν ἄνθρωπο ἐντελῶς ὅμοιο

16. Ἅγιος Εἰρηναῖος, Ἑλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, 5, 16, 2, ΒΕΠΕΣ 5, 166, 11-17.

μέ τον άόρατο Θεό, συνεξομοιώνοντας αυτόν μέ τον άόρατο Πατέρα! Πώς; Όταν εἶπε, στήν Καινή Διαθήκη, «ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν»¹⁷. Δηλαδή, γίνετε τέλειοι, ὅπως τέλειος εἶναι καί ὁ οὐράνιος Πατέρας σας· αυτό εἶναι τό καθ' ὁμοίωσιν.

Βλέπει λοιπόν κανείς, παιδιά, ἐδῶ καταπληκτικά πράγματα, ὅτι αυτό τό κατ' εἰκόνα Θεοῦ εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο!...

Τώρα, ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο προσδιορίζει τρία βασικά σημεία. Τό πρῶτο βασικό σημείο εἶναι ἡ δομή τοῦ ἀνθρώπου, τό πῶς εἶναι φτιαγμένος ὁ ἄνθρωπος. Τό δεύτερο βασικό σημείο εἶναι ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, τί νόημα ἔχει ἡ ὑπαρξή του, ποιό εἶναι τό νόημα τῆς ὑπάρξεώς του, γιατί ὑπάρχει. Τέλος, τό τρίτο σημείο, εἶναι ἡ καταγωγή του, ἀπό ποῦ κατάγεται ὁ ἄνθρωπος. Αὐτά τά τρία σημεία θά τά ἀναλύσουμε, κάνοντας ἀρχή ἀπό σήμερα, γιατί ἔχουν πολύ ψωμί... ἔχουν πάρα πολύ περιεχόμενο!

Ἐδῶ νά σᾶς πῶ δυό λόγια. Εἶμαι λίγο δύσκολος σήμερα, τό ξαναλέω. Προσέξτε ὅμως ἐκεῖνο πού σᾶς εἶπα στήν ἀρχή. Δέν θά μπορέσω ποτέ νά γνωρίσω ποιός εἶμαι ἐγώ, ἐάν δέν γνωρίσω τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός μοῦ δείχνει ποιός εἶμαι ἐγώ, ἐγώ ὁ ἄνθρωπος· κι ὅχι μόνο ποιός εἶμαι στή δομή μου, ἀλλά καί ποιός εἶναι ὁ προορισμός μου.

Ξέρουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τόν δρόμο του. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καί ἔχει τό

17. *Ματθ.* 5, 48.

πρωτότυπό του, τό μοντέλο του, ἐκεῖνο πού τοῦ δείχνει ποιός εἶναι. Ξέροντας ὅμως τί ἔγινε τελικά μέ τό μοντέλο, τί ἔγινε μέ τό μοντέλο-Χριστός (μιλῶ μ' αὐτήν τή γλώσσα γιά νά γίνω κατανοητός), ξέρουμε τί θά γίνει τελικά καί μ' ἐμᾶς. Ὁ Χριστός τί ἀπέγινε; Πῆγε στόν Οὐρανό. Ποῦ εἶναι τώρα; Εἶναι στόν κόλπο τῆς Ἁγίας Τριάδος.¹⁸

Ποιός εἶναι λοιπόν ὁ προορισμός μου; Μήπως ὁ προορισμός μου εἶναι νά ἐξασκήσω ἓνα ἐπάγγελμα, νά πάω στρατιώτης ἢ στρατιωτίνα, χωροφύλακας ἢ χωροφυλακίνα, νά παντρευτῶ, νά κάνω παιδιά; Καί μετά; Μετά νά πεθάνω; Τελείωσα;... Δέν ξέρω ποιός εἶναι ὁ προορισμός μου. Βρεῖτε ἓναν ἄνθρωπο νά σᾶς πεῖ ἂν ξέρει, ἂν διάβασε κάπου –ὄχι νά διάβασε στήν Ἁγία Γραφή– ἂν ἔμαθε ἀπό πουθενά, ἀπό τήν ἐπιστήμη γιά παράδειγμα, ποιός εἶναι ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Δέν τό ξέρουμε. Μελετώντας τόν Χριστό, βρίσκουμε τόν προορισμό μας. Ποιός εἶναι; Νά ζήσουμε μέσα στή μακαριότητα τῆς Ἁγίας Τριάδος, δηλαδή τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ! Ἐκεῖ θά ζήσουμε!

Ἄρα λοιπόν βλέπετε ἀπό ποῦ ξεκινᾶμε γιά νά μάθουμε τήν ἀνθρωπολογία; ἀπό τήν Χριστολογία. Θά μάθουμε τόν Χριστό, γιά νά μάθουμε ποιοί εἵμαστε ἐμεῖς.

Τί λέτε; εἶναι σπουδαῖο αὐτό; Ἄν εἶναι σπουδαῖο καί πόσο μεγάλο εἶναι, πιστεύω νά τό καταλαβαίνετε. Εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο.

Ἔτσι, τώρα, στή λίγη ὥρα πού ἔχουμε, παιδιά, θά

18. Βλ. Πράξ. 1, 10-11. Πρβλ. Ἰωάν. 1, 18.

ξεκινήσουμε νά δοῦμε τή δομή τοῦ ἀνθρώπου.

Σᾶς εἶπα πῶς ἡ δομή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι χριστολογική, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἄρα ὅ,τι εἶναι ὁ Χριστός, εἶναι καί ὁ ἄνθρωπος.

Καί ἐδῶ τώρα ἔχουμε κάτι πολύ σπουδαῖο.

Προηγουμένως ἀνέφερα τή λέξη *μοντέλο*. Θά διορθώσω αὐτή τή λέξη· δέν μοῦ ἀρέσει. Πρῶτα-πρῶτα δέν εἶναι ἐλληνική, καί χρησιμοποιεῖται σέ ἄλλα πράγματα. Ἔτσι, θά ἀλλάξω τή λέξη αὐτή· τήν εἶπα μόνο γιά νά σᾶς βοηθήσω. Θά βάλω μιᾷ ἄλλῃ λέξει, πού ἴσως δέν τήν ἔχετε ἀκούσει ποτέ· τή λέξη *ἀρχέτυπο*. Ἡ λέξη *μοντέλο* στά ἐλληνικά εἶναι *ἀρχέτυπον* (*ἀρχή + τύπος*), ὁ *ἀρχικός τύπος*, τό ὑπόδειγμα, τό πρότυπο.

Ὡστε ἐμεῖς εἴμαστε εἰκόνα ἐνός ἀρχετύπου. Ποιό εἶναι τό ἀρχέτυπο; Ὁ Χριστός· αὐτό εἶναι.

Ἔτσι λοιπόν θά λέγαμε ὅτι ἀφοῦ τό ἀρχέτυπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός Λόγος, τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός. Τί εἶπα; Λογικός!... κι αὐτό ἐπειδή δημιουργήθηκε *κατ' εἰκόνα Χριστοῦ*, ὁ ὁποῖος Χριστός εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς πού ἐνώθηκε μέ τήν ἀνθρώπινη φύση. Νά τό πῶ κι ἔτσι; εἶναι ὁ ὑποστατικός Λόγος τοῦ Πατρὸς, δηλαδή ὁ προσωπικός Λόγος τοῦ Θεοῦ. Μ' ἄλλα λόγια, ἐγώ εἶμαι λογικός, ἐπειδή ὁ Χριστός εἶναι λογικός.

Πρῶτα ὅμως θά τό λέγαμε ἀλλιῶς· θά λέγαμε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι λογικός ἐπειδή εἶμαι ἐγώ λογικός. Ὅμως δέν εἶναι σωστό· ὄχι, δέν εἶναι. Τό σωστό εἶναι νά πῶ ὅτι ἐπειδή εἶναι λογικός ὁ Χριστός, γι' αὐτό εἶμαι καί ἐγώ λογικός, ἀφοῦ εἶμαι εἰκόνα Του. Ἔτσι, δέν πηγαίνω νά βρῶ τόν Θεό μέ βάση τόν ἑαυτό μου, ἀλλά,

ἀντίθετα, μέ βάση τόν Θεό πού ἔγινε ἄνθρωπος νά βρῶ τόν ἑαυτό μου.

Ἀνέφερα τή λογική, πού εἶναι τό πρῶτο στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ στόν ἄνθρωπο. Ξέρετε πῶς λέγεται ὁ Χριστός στή θεία Του φύση; Λόγος. Στά ἐλληνικά Λόγος εἶναι μιά πολυσήμαντη λέξη, καί μιά ἀπό τίς σημασίες τῆς λέξεως αὐτῆς εἶναι αὐτό πού λέμε ἀπλᾶ στή γλώσσα μας *λογική*. Λόγος εἶναι καί αὐτό πού ἐκφωνῶ· ἀλλά μιά ἀπό τίς κύριες σημασίες εἶναι ἡ λογική. Συνεπῶς, ἀφοῦ ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Θεός Λόγος, ὁ Θεῖος Λόγος, ἡ Θεία Λογική, τότε ἐγώ ὁ ἄνθρωπος εἶμαι ἡ εἰκόνα Του· κι ἀφοῦ εἶμαι εἰκόνα Του, ἔχω λογική.

Τί θά πεῖ *λογική*; Γιά νά σᾶς ρωτήσω –γιά νά μήν ἔχουμε μονόλογο· νά κάνω καί κανένα ἐρώτημα– πέστε μου, τί θά πεῖ *λογική*, τουλάχιστον στά ἀνθρώπινα μέτρα πού τήν ξέρουμε; Μπορεῖτε νά μοῦ δώσετε ἕναν ὀρισμό τῆς λογικῆς;

Ὅσο καί νά ψάξετε, παιδιά, τίποτα δέν θά βρεῖτε νά πεῖτε. Ἡ λογική εἶναι ἐμπειρία. Μιά ἐμπειρία εἶναι ἡ λογική. Ἄν κάνω κάτι πού δέν θά κάνατε ἐσεῖς, καί αὐτό μοιάζει ἔξω ἀπό τά τέσσερα κατηγορήματα τῆς λογικῆς, τοῦ Ἀριστοτέλους, πού καί αὐτά εἶναι ἐμπειρικά, –πού τά μαθαίνετε στό σχολεῖο, καί δέν ξέρω ἂν τά μαθαίνετε πλέον– τότε λέγομαι *παράλογος*, λέγομαι *τρελός*. Καί τί θά πεῖ *εἶμαι τρελός*; Θά πεῖ ὅτι κάνω κάτι πού δέν εἶναι σύμφωνο μέ τή συνηθισμένη ἐμπειρία.

Ξέρετε, ὑπῆρξε μία κατηγορία Ἀγίων πού λέγονταν *σαλοί*, *τρελοί*, γιατί ἡ συμπεριφορὰ τους ἔμοιαζε

νά εἶναι τρελή.¹⁹ Ἀλλά γιατί νά πάω σ' αὐτούς; Ἄς πάω σ' αὐτόν πού ζεῖ χριστιανική ζωή. Ἄν βγεῖ νά πεῖ ὅτι ζεῖ στή ζωή του μέ ἐγκράτεια, σέ μιά ἐποχή πού διαφημίζουν ὄχι πιά τήν ἀκράτεια, τήν ἀσωτία, ἀλλά τίς διαστροφές, θά σέ βγάλουν καθυστερημένο, τρελό!

Τό μεσημέρι ἄκουγα στό ραδιόφωνο μία ἐκπομπή, μία κριτική θεάτρου (ὅλα μ' ἐνδιαφέρουν· πολλές φορές διαβάζω καί σέ ἔντυπα κριτική θεάτρου, κινηματογράφου) καί ἔμεινα κατάπληκτος μέ τό τί διαστροφές ἔχουν μπεῖ πλέον στά περιεχόμενα τοῦ θεάτρου, ἀλλά καί τοῦ κινηματογράφου! Ἦμεινα κατάπληκτος!... Δέν εἶναι καινούργιο· κι ἄλλες φορές ἔχω ἀκούσει καί μοῦ ἔχουν πεῖ καί ἔχω διαβάσει· ἀλλά δείχνει ὅτι ζοῦμε σέ μιά ἐποχή πιά πού λανσάρεται ἡ διαστροφή!

Ἄκουσα λοιπόν καί τήν ἐξῆς ἀμίμητη φράση· ὅτι δέν προβληματίζονται ἐκεῖνοι πού ζοῦν τίς διαστροφές, ἀλλά προβληματίζονται ἐκεῖνοι πού ζοῦν μιά φυσιολογική ζωή, ἄν ἡ ζωή τους εἶναι ἐκείνη πού πρέπει νά εἶναι!... Διότι ἡ διαστροφή ἔγινε τόση πολλή, πού ἀρχίζουμε νά ἀντιστρέφουμε τούς ὅρους καί νά λέμε: *Τί εἶναι λογικό;* Σᾶς τό εἶπα σάν παράδειγμα αὐτό.

19. Ἡ διά Χριστόν σαλότητα (τρέλα), ἀναφέρεται στόν τρόπο λειτουργίας μίας εἰδικῆς τάξεως Ἀγίων στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι, ἐνεργώντας μέ παράδοξο τρόπο καί μακριά ἀπό τά συνήθη τυπικά ἠθικά σχήματα, κατάφεραν νά ἐπιτύχουν τήν ἀγιότητα καί συνάμα νά ἐπαναφέρουν πλῆθος κόσμου μέσα στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Τό παράδειγμα αὐτό πολλές φορές ὑπῆρξε σκανδαλιστικό γιά πιστούς καί μή στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία μέσω τῶν Ἀγίων αὐτῶν εἶδε τήν ἔκφραση καί τή φανέρωση ἐνός ξεχωριστοῦ χαρίσματος τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, μία ἀπό τίς ὀξύτερες μορφές τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος.

Ἵπάρχει κι ἓνα θεατρικό ἔργο τοῦ Ἰονέσκο²⁰ πού ἀποτυπώνει αὐτήν τήν πραγματικότητα. Κάποιος, λέει, ἀρρώστησε ἀπό γρίππη, κι ἐπειδὴ ἔβγαλε ἓνα κέρατο, σάν ρινόκερος, ντρέπóταν νά παρουσιαστεῖ στὸν κόσμο. Μετά ὅμως ἔβγαλε καί ἓνας δεύτερος καί ἓνας τρίτος... ὥσπου τελικά ὅλοι μέσα στήν πόλη ἔγιναν σάν ρινόκεροι, δηλαδή ἔχασαν τήν ἀνθρωπιὰ τους. Αὐτοί σιγά-σιγά ἄρχισαν ὅχι μόνο νά μὴν ντρέπονται, ἀλλὰ καί νά αἰσθάνονται φυσιολογικοί. Τελικά ἔμεινε ἓνας ὑγιής, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔτρεχε νά κρυφτεῖ ἀπὸ ντροπή, γιατί δέν ἔμοιαζε μέ τούς ἄλλους!

Εἶναι πολὺ ὠραία αὐτή ἡ ἀλληγορική θεατρική παράσταση, πού δείχνει πῶς οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονται κάθε φορά τή λογική. Ἄρα λοιπὸν λογική εἶναι ὁ τρόπος σκέψεως πού βασίζεται στήν ἐμπειρία πού ἡ πλειοψηφία ἀκολουθεῖ, καί ὁ καθένας προσπαθεῖ νά κάνει ὅ,τι κάνουν οἱ ἄλλοι.

Ἀλλὰ ὅταν ἡ λογική, παιδιά, περνάει σέ διάφορες φάσεις, πού δέν μοιάζει ἡ μιά μέ τήν ἄλλη, τότε χάνουμε τὰ νερά μας. Τί εἶναι λοιπὸν στήν πραγματικότητα λογική; Πρέπει νά πάρουμε τό πρωτότυπο, τὸν Θεό

20. Ὁ Εὐγένιος Ἰονέσκο (*Eugene Ionesco*, 1909-1994) ἦταν Ρουμᾶνος θεατρικός συγγραφέας, ἀπὸ τούς ἐπιφανέστερους ἐκπροσώπους τοῦ θεάτρου τοῦ παραλόγου. Στὰ ἔργα του, ὁ Ἰονέσκο διακωμῶδεῖ τίς πιὸ κοινότοπες καταστάσεις, ἐνῶ ἀπεικονίζει τήν μοναξιά τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἀσημαντότητα τῆς ὑπάρξεώς του. Ἀπεικονίζει ἓναν ἀποκτηνωμένο κόσμο μέ μηχανικούς χαρακτη-
ρες σάν μαριονέτες. Στό ἔργο του *Ρινόκερος* (1959) παρατηρεῖ τοὺς φίλους του νά προσβάλλονται ἀπὸ τὸν ἰό τῆς ρινοκερίτιδος καί νά μεταμορφώνονται σέ ρινόκερους, παραμένοντας στό τέλος μόνος ἐνάντια σ' αὐτὸ τό κύμα κομπορμιμοῦ.

Λόγο πού ἐνανθρώπησε, τόν Ἰησοῦ Χριστό, γιά νά συγκρίνουμε τή λογική μας μέ τή λογική τοῦ Χριστοῦ καί νά βροῦμε τί εἶναι λογική. Δηλαδή πάλι ἐμπειρικά· δέν μπορούμε νά δώσουμε ὅρισμό τῆς λογικῆς.

Ὡστε εἶμαι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γιατί ἔχω τή λογική πού ἔχει καί Ἐκεῖνος· εἶμαι φτιαγμένος σύμφωνα μ' ἐκεῖνο πού εἶναι φτιαγμένος κι Ἐκεῖνος, ὁ Χριστός.

Ἀκοῦστε πῶς τό λέει αὐτό ὁ μέγας Ἀθανάσιος:

«Κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐποίησεν αὐτοῦς, μεταδούς αὐτοῖς καὶ τῆς τοῦ ἰδίου Λόγου δυνάμεως, ἵνα ὥσπερ σκιάς τινὰς ἔχοντες τοῦ Λόγου, καὶ γενόμενοι λογικοί, διαμένειν ἐν μακαριότητι δυνηθῶσι»²¹. Δηλαδή, ὁ Θεός ἔκανε τοὺς ἄνθρώπους σύμφωνα μέ τή δική Του εἰκόνα, τόν Χριστό, καί τοὺς μετέδωσε καί τή δύναμη τοῦ δικοῦ Του Λόγου, τή λογική, ὥστε μ' αὐτὴν τή σκιά τοῦ λόγου, καί ἔχοντας γίνεи οἱ ἄνθρωποι λογικοί, νά μπορούν νά μείνουν μέσα στή μακαριότητα τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Βλέπετε πόσο σπουδαῖο στοιχεῖο εἶναι ἡ λογική!...

Τώρα νά πᾶμε σέ ἓνα δεύτερο στοιχεῖο τῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος, λέμε, εἶναι δημιουργός. Καί εἶναι δημιουργός ἐπειδὴ ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα τοῦ κατεξοχὴν Δημιουργοῦ Λόγου.

Ὁ Θεός Λόγος ἔκανε τὰ πάντα. Ἐβαλε λοιπόν μέσα στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα νά δημιουργεῖ καὶ αὐτός. Τί νά δημιουργεῖ; Καταρχάς μὲν ὄχι βέβαια ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ὄντος. Ὁ Θεός ἔκανε τὰ

21. Λόγος Β', *Περὶ ἐνανθρωπήσεως*, ΕΠΕ 1, 234.

πάντα ἐκ τοῦ μή ὄντος· ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐκ τοῦ ὄντος· δηλαδή παίρνει κάτι πού ὑπάρχει καί τό διαμορφώνει. Καί αὐτό πού λέμε *τέχνη* εἶναι μιὰ δημιουργία. Εἶδατε πῶς τό λέμε; τό λέμε *δημιουργία*.

Ἄλλά εἶναι καί κάτι βαθύτερο· ἀκοῦστε το.

Ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέει τό ἑξῆς: «Κατὰ τοῦτο εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος γίνεται τοῦ Θεοῦ, καθὼ εἰς γενέσιν ἀνθρώπου ἄνθρωπος συνεργεῖ»²². Δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος κατὰ τοῦτο γίνεται εἰκόνα τοῦ Θεοῦ· κατὰ τό ὅτι συνεργεῖ στή γένεση ἀνθρώπου.

Πῶ-πῶ!... κοιτάξτε το αὐτό νά δεῖτε· ὁ ἄνθρωπος μέ τή δική του ἐνέργεια προβαίνει καί δημιουργεῖ διά τῆς γεννήσεως νέο ἄνθρωπο!

Προσέξτε. Ὁ Θεός Λόγος ἔκανε τόν ἄνθρωπο, κι ἔβαλε μέσα του τήν δυνατότητα νά πολλαπλασιάζεται. Δέν πολλαπλασιάζεται ὅμως ὁ ἄνθρωπος ὅταν δέν θέλει. Ἀπό τή στιγμή πού θά θελήσει ὁ ἄνθρωπος, ἔρχεται εἰς γάμου κοινωνίαν, παντρεύεται δηλαδή, καί τότε κάνει παιδιά. Δηλαδή τί κάνει τώρα ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος; Δίνει προέκταση, ἢ ἀξιοποιεῖ ἐκεῖνο πού ἤδη ὁ Θεός δημιουργός ἔβαλε μέσα του. Καί τώρα γίνεται κι αὐτός δημιουργός, καί συνεπῶς συνδημιουργός!

Βλέπετε λοιπόν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργός γιατί ὁ Θεός Λόγος εἶναι δημιουργός;

Νά σᾶς τό πῶ, ἔτσι, μέ μιὰ ἐκτυπότερη εἰκόνα.

Ὁ Θεός ἔκανε τόν Ἀδάμ. Ὁ Ἀδάμ δέν γεννήθηκε,

22. Ἁγ. Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, *Παιδαγωγός*, PG 2, 10.83.2. Βλ. Ἁγ. Ἰωάν. Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς*, Ὁμιλία IB', PG 62, 387.

ούτε προήλθε από τά ζῶα. (Θά τό δοῦμε παρακάτω αὐτό. Ἔχουμε πάρα πολλά νά ποῦμε. Δέν τελειώνουμε ούτε σέ τρία χρόνια, ἄν ἔπρεπε νά ἀναλύσουμε μόνο αὐτά τά ἀνθρωπολογικά!...) Πῆρε χῶμα ἀπό τή γῆ ὁ Θεός, «χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς»²³, καί ἔκανε τόν ἄνθρωπο, τόν Ἀδάμ. Πρῶτος τρόπος δημιουργίας αὐτός. Μετά, ἀπὸ τόν Ἀδάμ, τή ζῶσα ὕλη τοῦ Ἀδάμ, δημιούργησε τὴν Εὔα, τή γυναίκα. Δεύτερος τρόπος δημιουργίας. Καί στίς δύο περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος δέν μετεῖχε. Μόλις ἔκανε τόν ἄνθρωπο, δηλαδή τόν Ἀδάμ καί τὴν Εὔα, τόν ἄνδρα καί τή γυναίκα, πού καί οἱ δύο εἶναι ἄνθρωποι, δίνει τή δυνατότητα ἀπὸ τούς δύο νά δημιουργηθεῖ ὁ τρίτος ἄνθρωπος, ὁ Κάιν. Ὁ τρίτος αὐτός ἄνθρωπος ἔγινε μέ τὴν ἐπέμβαση τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων, καί ἀποτελεῖ τόν τρίτο τρόπο δημιουργίας. Γι' αὐτό ὁ Ἀδάμ, ὅταν ἔκανε τόν Κάιν, ὅπως καί ἡ Εὔα, ξέρετε τί εἶπε: «ἐκτῆσάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ»²⁴. Ἔβαλε ὁ Θεός μέσα στὸν ἄνθρωπο τή δυνατότητα νά δημιουργεῖ. Καί ἔτσι ὁ Κάιν εἶναι δημιούργημα τῶν γονιῶν του· ἔγινε ἀπὸ τόν Ἀδάμ καί τὴν Εὔα.

Εἶναι καταπληκτικό αὐτό. Βλέπετε λοιπόν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργός, ἀκριβῶς γιατί ὁ Θεός Λόγος εἶναι δημιουργός;...

Παιδιά, ἔχουμε κι ἄλλα πολλά νά ποῦμε γύρω ἀπὸ τό θέμα τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέσα στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι καί ἄλλα στοιχεῖα. Σήμερα εἴπαμε μόνο δύο· εἰ-

23. Γέν. 2, 7.

24. Γέν. 4, 1.

παμε για τή λογικότητα καί τή δημιουργικότητα. Όμως εἶναι καί ἄλλα στοιχεῖα· ἀλλά αὐτά θά τά δοῦμε τήν ἐρχόμενην φορά.

Ἐκεῖνο πού, τελειώνοντας, θά ἤθελα νά σᾶς τονίσω εἶναι τοῦτο· ὅτι ἂν προσέξουμε αὐτά τά στοιχεῖα, τότε θά ποῦμε πώς δέν ὑπάρχει μεγαλειωδέστερο πλάσμα ἀπό τόν ἄνθρωπο πάνω στή γῆ!... γιά νά μήν ποῦμε πώς δέν ὑπάρχει καί ἀθλιότερο πλάσμα πάνω στή γῆ ἀπό τόν ἄνθρωπο!...²⁵ Ἀλλά αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπό τήν στάση πού θά πάρουμε σ' αὐτό πού μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Θεός, τό ποιός δηλαδή εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ἄν τό μάθουμε λοιπόν αὐτό, τό ποιός εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τότε δέν θά δοῦμε τήν ἀθλιότητά του, ἀλλά τή μεγαλειότητά του.

Αὐτά, παιδιά, γιά σήμερα.

Κυριακή, 20 Φεβρουαρίου 1983

25. Βλ. Ἀποφθέγματα Πατέρων στό *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, π. Καλλίστου Ware, σελ. 51: «Μία καί μόνη ψυχή, δημιουργημένη κατ' εἰκόνα Θεοῦ, εἶναι πολυτιμότερη γιά τόν Θεό ἀπό ὅ,τι δέκα χιλιάδες κόσμοι μέ ὅλο τους τό περιεχόμενο». Ἄγ. Γρηγόριος Νύσσης, *Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, ΕΠΕ 91, 5, 114: «Ἄλλ' ἐν τίνι, κατὰ τόν ἐκκλησιαστικόν λόγον, τὸ ἀνθρώπιον μέγεθος; Οὐκ ἐν τῇ πρὸς τὸν κτιστὸν κόσμον ὁμοιότητι, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' εἰκόνα γενέσθαι τῆς τοῦ κτίσαντος φύσεως». Πρβλ. *Ψαλμ.* 8, 5-9 καί *Ψαλμ.* 143, 3-4.
